

Budapesttől Eörsiig

A mai Magyar Televízióban szokatlanul igényes műsort hoztak össze Feledyék Budapest ostromáról. Opuszuk első része egy dokumentumfilm volt, amely alig maradt el az e műfajban ma érvényes európai normától, az MTV-nívót pedig messze felülmúlta. A második rész négy történést szólaltatott meg egy kissé didaktikusan vezetett beszélgetésben, akik tisztességesen megismertették a nézőkkel az ostrom történetét és néhány vitás pontját. Nem annyira szégyene, mint inkább érdeme ennek a műsornak, hogy a következőkben körüljárunk két homályosan maradt kérdést.

Szomorú volt látni a tudós urakat, amint kibújni igyekeztek a kérdés alól, hogy milyen is volt a „felszabadítók” és a „bennszülöttek” találkozása. Gosztonyi Pétertől Ungváry Kristófig válaszolták azt, hogy nincsenek tudományos ismereteik erről a kérdéstről.

Ezen persze nem csodálkozik senki, aki tisztában van a dolog lélektanával. Nekem részem volt abban a megtiszteltetésben, hogy egy hölgy (a kora miatt, akár az anyám is lehetne) megosztotta velem az idevágó élményét. Tehát: az ostrom előtt pár héttel az ő családjukhoz költözött a nagybátyjái is, mivel mindkét asszony gyermekáldásnak nézett elébe. A babák egészségben megszülettek még a „felszabadítás” előtt. Aztán egy nap megérkezett ebbe a szabályos, bár zsúfolt polgári otthonba az új kor. Egy

szakasz szovjet katona képében

érkezett. A villában németek nem jártak soha, ellenállást nem tanúsított senki. A hősök berontottak, mintegy két perc alatt körülnéztek a ház összes helyiségében, majd birtokba vették, amit felszabadítottak. Történt pedig ez a következőképpen: a két családapát az előszobába állították, homlokukhoz pisztolyt szorítottak. A két asszonyt kirángatták a gyermekágyból, egymás mellé fektették őket az ebédlőasztalra, majd mindkettőt megérszakolta a hős csapat. Mindezt végignézte a két család összesen öt gyermeke (a legidősebbjük sem volt még tízéves). Miután kiéleveztek magukat a hősök, összeszedték az aranyat és az illatszereket (nem volt sok belőlük), aztán belelőttek egy sorozatot a legnagyobb festménybe, elvitték informátorom legkedvesebb babáját is, majd távoztak.

Informátorom nemrég ment nyugdíjba, édesanyja ma is él. Kérdezem ezek után: ugyan ki fog a „felszabadítás” alkalmából összeszedett élményeiről beszél-

ni? Pszichológiai megközelítésben világos, hogy szinte senki. Ki gondolhatja komolyan, hogy ma nagymamakorú asszonyok el fogják mesélni, mi történt velük tizenhat éves korukban és hogy mit tettek a szeme látára az édesanyjával? Ki fogja kamaszkorú unokáinak színesen előadni? S másfelől: szabad-e elhinni csak egy szót is mindabból, amit

a szocialista agit-prop. terjesztett

a felszabadítókról?

Legjobb tudomásom szerint az osztrákok nem voltak ilyen lovagiasan feledékenyek, hanem nyilvánosságra hozták azt az adatot, hogy az ottani szovjet bevonulás után a bécsi kórházakban nyolcvanezer küretet végeztek el olyan nőknél, akik erőszakra hivatkozva kérték a beavatkozást (nyilván volt köztük olyan, aki hálát adott a sorsnak, hogy volt mire fognia az állapotát, de bizonyos az is, hogy nem minden áldozat került végül is küretre).

Most, hogy a megemlékezéssorozatnak a végére érünk immár, fel kell tenni még egy kérdést: volt-e értelme Budapest pusztulásának, született-e valami igazabb, tisztább, jobb a romokon?

Forduljunk válaszért Bibó Istvánhoz. Ő már 1945 végén közzétett a Valóságban egy tanulmányt, A magyar demokrácia válsága címmel. Írása egyfelől országosan ismertté tette a nevé, másfelől kiváltotta a kommunisták haragját. Így kezdődik: „A magyar demokrácia válságban van. Válságban van, mert félelemben él. Kétféle félelem gyötri: fél a proletárdiktatúrától, és fél a reakciótól.”

A bolsevikok Lukácsot küldték harcba Bibó ellen, aki meg is kapta a megsemmisítő jelzőt: jobboldali. Persze, az idő Bibót igazolta, félelmeiről sorban beigazolódott, hogy valóság.

A fő baj viszont az, hogy ez a hovatovább ötvenéves dolgozat megelevenedik

napjainkban. Hogy csak egy helyet idézzek még. A koalíció technikai zavarai és a koalíció erkölcsének válsága című fejezetből: „A központi baja azonban az egész koalíciónak, ami egyben visszavezet a politikai polarizálódás bajához, az, hogy nincs erkölcs, enélkül pedig koalíció tartósan lehetetlen... valaminek kell lenni, ami a szimpla célratorés nyersségét enyhíti és a partnerek engedékenységét kalkulálható módon irányítja. Ma ez teljességgel hiányzik.”

Van ennek az írásnak egy említésre méltó visszhangja. 1979-ben, a nevezetes Bibó-émlékkönyvben erről a dolgozatról és a hozzá kapcsolódó Bibó-Lukács vitáról írt Eörsi István. Tünődések egy régi vitáról című írásában tökéletesnek ismeri el Bibó tanulmányát, bár nem tagadja meg saját hajdani mesterét, Lukácsot sem. S mégis megtette ama emlékezetes nyilatkozatát jó egy évvel ezelőtt az egyik német adónak, hogy ugyebár a szocializmusnak

ki kellett volna pusztítania

a (szélső)jobboldal(iaka)t. Holott Bibó világosan leveteti A magyar demokrácia válságában, hogy a szélsőséges irányzatok egymást táplálják, és közösen akadályozzák a demokrácia kibontakozását.

Eörsi nagyon okos ember. Pontosan tudja, hogy muszáj szélsőjobbellenes hisztériát kelteni, ha akar valamit (ne feledjük, prominens tagja ő az SZDSZ-nek). A magyarországi törpe szélsőjobb körüli baloldali hangzavar az egyik legnagyobb akadálya annak, hogy nyugodtak legyünk demokráciánk jövője felől. És ebben az alapvető társadalom-lélektani kérdésben szemernyi javulás, sincs 1945 óta. S kérdés persze, van-e valami másban haladás. Én nem látok semmilyen eredményt.

Miklós János